

BIPERSONEN

(Scenen är mörk. Inga rörelser, tystnad. Ur mörkret, en röst.)

Mor.

(Paus)

Mor.

(Lång paus. Sedan prasslandet av en kjol. Sedan ljudet av lätta fötter över ett golv. Tystnad. Ljuset upp, svagt, på en kvinnas nacke. Kvinnan står med ryggen till, huvudet till hälften vänt i den riktning rösten kom ifrån. Som om hon stannat i en rörelse.)

Vad vill hon? Vad vill hon mig? Så länge jag sitter här är det ingenting jag kan göra.

(Paus)

Vid hovet går det rykten om henne och prins Hamlet. Det skvallrades om saken bland hovdamerna. Man hade sett dem tillsammans. Promenera i trädgården, sitta i pelargången. Någon hade gått med hans små epistlar till hennes kammare, någon hade sett henne läsa dem. Någon hade sett henne rodna.

Han är bara kåt på dig, Ofelia, sa jag åt henne. Håll dig ifrån honom.

Nej, mor, du får inte använda det ordet. Han älskar mig ju.

Vem lyssnar till förnuftets röst med öronen fyllda med honung? Inte min dotter i alla fall.

Du kan läsa hans brev, mamma, titta här är det senaste.

Dålig poesi, sida upp och sida ner. Det finns ingen gräns för vad de kan erbjuda oss om vi ger dem det de vill ha. Evig kärlek är bara förnamnet.

Äktenskap, säger de. Om vi ger dem vår vita kropp, vårt skära jungfrusköte, och sedan ligger vi där och det gör ont och det går snabbt och någon får kanske ut ett eller annat men det är inte vi.

Efteråt kysser vi den hand som knuffar bort oss. Vi klamrar oss fast vid den rygg som inte vill veta av oss. Vi dränker deras fötter i tårar, vi skulle torka dem med vårt hår om vi bara fick.

Av bara farten glömmer de att tala om att äktenskapslöften bara gäller så länge du är oskuld.

Ingen tvingade dig, ingen tog dig med våld. Du särade självmant på benen, du sa, kom, som den värsta hora. Tror du verkligen man gifter sig med en sådan som du?

Ofelia är inte den första som lurar sig själv och hon lär inte bli den sista. När jag själv var sjutton förstod jag hur det hängde ihop och jag hade hållit på mig. Färdig att plocka för en man med ambitioner.

Polonius var perfekt. Det påstod min far och min mor gav honom rätt.

Polonius, flicka lilla. Jodå, han är visserligen tjugo år äldre men han är en ståtlig man, en kammarherre. Dessutom är han alltid stiligt klädd och vad spelar väl lite hängmage för roll?

Min mor kunde tala för varan. Ner i sitt eget träsk vill de ha oss, mödrarna. Så vi inte ska tro att vi är något.

Som gift får du anseende, lilla vän. Du råder över hushållet, över dina barn.

Fet och andfådd, min mor, alltid med en tröstande bit marsipan i kindpåsen. Dubbelhakor och dåliga tänder. Lukten ur hennes mun borde ha hejdat mig, ingen lycklig kvinna luktar så.

Du är kvinna, säger min mor. Vi kvinnor gitter inte allt det där andra, säger hon och tar sig en extra bit marsipan.

När allt kommer omkring ligger det något i det. Det är bara män som tror att makt är intressant. Men makt nöter på dem som har den. Den håller dem vakna på nätterna för tänk om någon skulle stjäla den.

Makten blev den gamle kungens död. Nu har hans mördare makten och så fortsätter det.

Plötslig sjukdom, sa man. Kungen vilade sig och vaknade aldrig mer.

Alla vet att det är lögn.

Alla spelar med.

(...)

En ny dag randas. Den är sval och klar. En dag där det passar sig att vända sig om och kasta ett öga på sina gärningar.

Polonius och jag sitter vid elden. Ofelia och Laertes har gått till sängs. Det är dags för ett samtal.

Du tjänade kungen, säger jag.

Polonius stelnar till på sin stol.

Kungen behandlade dig väl, säger jag. Det var från honom du fick din makt, din förmögenhet, ditt anseende. Nu sitter hans mördare på hans tron och du håller god min. Är det så det ska vara?

En hustru måste kunna ställa den frågan till sin man. Det var så jag tänkte. En hustru måste inte vara diplomat, hon ska kunna säga rent ut vad hon tänker.

Sedan förstod jag bättre.

Har du tappat förståndet? säger han och han glor på mig som om det var djävulen själv som värmdde fötterna vid hans kamin.

Min fråga lät som kritik. Redan det var för mycket.

Jag ville hålla fast honom i någon sorts anständighet. Det var långt över gränsen.

Tappat förståndet, sa han.

Ordet var sagt. I begynnelsen var ordet, det står i bibeln. Varde ljus, sade Gud, och det blev ljus. Varde galen, sa min man, Polonius.

Varde galen. Ordet är sagt, fällan har smällt igen.

Jag var inte längre hans hustru. Jag var en galning. Fyra läkare bekräftade det. Gud vet vad han betalade dem för det.

Jag är inte galen.

Jag skrek ut det, jag slog nävarna i bordet men ju mer jag protesterade desto fler bevis fick de.

Du har tappat förståndet.

Han stod bakom mig och väste i mitt öra.

Du kan inte vistas bland folk längre.

Han dreglade av ilska, det var spott i mitt öra, min hals var våt av hans spott.

Du ska bort ifrån mig, bort från hovet, bort från barnen, bort, bort, bort.

Det var tomt kring mig, alldeles tomt. Som om en tidvattensvåg hade sköljt bort allting.

Det enda ljudet var ekot av min egen stämma.

Hjälp mig.

Men hjälp mig då.

(...)

Hon har varit ett lätt byte. Hon har slickat hans fåniga babbel i sig som en katt lapar grädde.

Kan du tänka dig, mamma, en äkta prins som förklarar mig sin kärlek och han är inte alls som du säger, mamma. Han är så öm och kärleksfull, hans händer är lika mjuka som pälsen på min vinterkappa, och han är lika kelig som min kattunge.

Hamlet är en mes och min dotter faller för honom. Faller för hans löften och hans dåliga rim. Nu sitter hon där i träsket och ingen räddar henne.

Hon kom till min dörr.

Mor.

Hon viskade det. En gång till, lite högre.

Mor.

Jag hörde hennes fötter över golvet. Hörde hur de försvann ned för trappan. Sprang hon? Gick hon? Jag vill inte tänka på det.

(Paus.)

Ofelia kallade på mig och jag svarade henne inte.

(Ljus ned. Paus. Ljus upp.)

Prins Hamlet är galen, säger pigan. Han ränner runt med strumporna nerhasade, man möter honom i korridorerna med håret i oreda, han muttrar för sig själv, han viftar farligt med knivar.

Folk är rädda för honom. Också hans gamla rumlare Rosenkrantz och Gyldenstern pratar om honom som om han är vansinnig.

Prins Hamlet spankulerar alltså runt och betar sig som en dåre. Han kanske rentav har blivit tokig.

Han springer fortfarande efter Ofelia, sa flickan. Det var en nyhet. Men galningar tar det väl inte så allvarligt med flickors mödomar.

Någon hade sett dem i går. Ofelia ville ge tillbaka hans brev, det kunde tyda på att hon har tagit sitt förnuft till fånga. Men Hamlet vägrade ta emot dem, han rev sönder dem och kastade upp dem i luften. Skrek att hon inte var bättre än en hora eller något sånt, och samtidigt tryckte han henne mot sitt bröst.

Ofelia bröt samman. Husan bäddade ner henne och gav henne honungsvatten men ingenting kunde hejda hennes gråt. Man pratade om det i köket. I köket tyckte man synd om henne. Men hur länge då?

Ofelia. Om du kommer hit till mig igen så ska jag lyssna på dig.

(...)

Något är i görningen på slottet, något ondskefullt har släppts loss, jag märker det. Jag läser det i pigans blick. Hon är rädd men hon vet inte varför. Jag vet inte heller varför men jag är säker på att det finns en orsak.

Ett ruttet land kan inte överleva och Danmark är ruttet. Om prins Hamlet är galen är han inte den ende.

Kanske är det en utväg. Alla män blir medgörliga när marken gungar under fötterna.

Äkta maken är diplomat. Provokationer biter inte på honom det har jag fått lära mig. En bön kanske. En bön kunde vara en möjlighet.

Polonius, min käre herre, som äkta makar ska vi kunna dryfta vissa frågor rörande familjen. Jag ber Er därför ödmjukt om en kort stund av Er knappt tilltagna tid.

Böner är inte min stil och Polonius är inte dum. Det där skulle han genomskåda.

Att bjuda in till förhandling vore bättre. Lägga ut ett lockbete så han blir nyfiken, vad har hon i rockärmen, vet hon någonting jag inte vet?

Min herre, gör mig den äran att avlägga ett besök hos mig. Jag har frågor av största vikt för vår familj att dryfta med Er.

Det är bättre.

Pigan förser mig med skrivdon, hon blir min budbärerska. Hon löper en risk, och blir Polonius ursinnig kan jag inte rädda henne.

Varje dag, varje timme är dyrbar men om jag pressar honom får det motsatt verkan. Det har tjugo års äktenskap lärt mig.

Vänta. Bida min tid. Hoppas. Har jag något val?

(...)

Jag hann aldrig ens öppna munnen. Ofelia var orsaken till att jag fick audiens.

Han kommer in, drar ut en stol, sätter sig tungt. Glor på mig. I det stora hela är han sig lik. Det är bara ansiktsuttrycket som är nytt.

Jag har varit gift med karln i tjugo år och den där minen har jag aldrig sett.

Förtvivlad är inte rätt ord, Polonius blir inte förtvivlad. Kränkt. Det är snarare det. Överrumplad av något. Nåt skamlöst som drabbat honom. Honom personligen.

Ofelia, hans dotter, är med barn.

Hennes olycka spelar ingen roll. Det är hennes far som drabbats av ett övergrepp.

(...)

Polonius. Gå inte.

Han stannar upp. Vänder sig om.

Gå inte i vrede, Polonius. Vi kan väl tala om det, komma fram till något. Du har ju rätt, jag lyssnade inte ordentligt, sätt dig nu ner. Förklara för mig en gång till vad du vill att jag ska göra, nu lovar jag att lyssna.

Han sätter sig. Han upprepar sin predikan, och jag lyssnar med en hustrus uppsyn. Under tiden nickar jag snällt, jag upprepar till och med några av hans formuleringar.

Arme prins Hamlet, pratar jag på. Dygdiga Ofelia. Hennes far, min make, visste ingenting om det här. Jag drog mig tillbaka under en tid, sjuk av skam, nu vill jag bara göra allt jag kan för att ställa allt till rätta.

Sjuk av skam blir jag först nu när jag lovar att spela med i hans spel. Å andra sidan är ett äktenskap med en galning kanske inte värre än ett med en vars hjärna räknas till de sunda. Polonius själv är ett exempel, kung Claudius ett annat.

Polonius är tydligen nöjd. Nu är det dags för detaljerna.

(...)

Polonius plan är klar. I morgon dag ska Ofelia bussas på Hamlet. Hennes far och kungen ska spionera på dem, och då blir det bevisat att obesvarad kärlek är orsaken till prinsens vanvett. Själv återinträder jag i rollen som fru Gertruds bästa hovdam. I morgon under festen ska jag tala med henne.

En överdådig fest, säger min man och slicker sig om munnen.

Som alla fester vid kung Claudius hov. En med musik och underhållning där Claudius och Gertrud super sig vettlösa till trumpetfanfarer och gycklare och skådespelare visar sina konster i riddarsalen.

Där ska också jag visa mina konster. Viska Polonius repliker i fru Gertruds öra, och om det hela går som han har tänkt sig gör vi upp planer för det unga parets bröllop innan dagen gryr.

Ofelia, förlåt mig. Går det lika illa som jag befarrar så ska du veta att jag gjorde det för din skull, att det var den enda möjligheten. Men det sista ordet är inte sagt. När jag är fri kan jag hitta andra utvägar för dig och för mig själv, Ofelia.

I morgon alltså.

I morgon.

(...)

Hon öppnar ögonen och nu ser hon mig.

Mor, säger hon.

Det är inte en bön. Det är en fråga.

Mor, säger hon, och nu är det ett svar.

Hon kryper ned i sängen, som barn gör när en elak dröm har dunstat bort.

Ofelia. Jag tar hennes händer i mina, båda hennes iskalla händer.

Vi får bara en kort stund tillsammans, men hör på mig nu.

En månad går så fort, Ofelia. En månad gick och det kom inget blod, inte som det ska, en gång i månaden. I den saken följdes vi åt, du och jag, som kvinnor gör som lever under samma tak. Men den här gången kom det inget blod och när blodet inte kommer är nätterna som mörkt vatten, man drunknar i dem. Man simmar tills man inte orkar längre och då sjunker man. Som en sten, Ofelia, jag vet, men det finns bot för det bara du handlar fort.

Tiden krymper. Som din klänning som blir mindre och trängre för varje dag, snart är det för sent, snart hjälper inte ens ditt snörliv.

Gör nu som jag säger då blir allting bra.

Lyssna nu, Ofelia. Upprepa vad jag säger.

De här örterna, säger jag, och så nämner jag dem, den ena efter den andra.

Renfana. Persilja. Polejmynta. Enbär, malört. Vinruta som kallas ångerört.
Ångerört, ja. Ödesträd.

En gång gjorde jag det själv, säger jag, och hennes fingrar griper hårt om mina
och hennes mun upprepar mina ord. Renfana. Enbär. Malört.

En är gul, en annan grå, flikade blad, taggar som sticks, men plocka ändå, Ofelia,
vinruta och persilja, polejmynta. Namnen svävar i luften som en besvärjelse, en
bön till högre makter.

Vid marken luktar det mull och örter, och vi ska hålla oss till jorden, du och jag,
här hjälper ingen himmel. En korg över armen, långa handskar, som om du skulle
plocka rosor, smyg genom rosengården, göm örterna under rosendoften.

Du kokar alltsammans i vatten från brunnen, lukten är skarp och bitter, den kväljer
dig, den gör det värre än det redan är, men gör det, Ofelia, lova mig det. Eller få
någon att göra det, en du litar på. Drick sedan brygden, töm bägaren och börja
om och om igen tills blodet kommer.

(...)

Får jag ligga i ert sköte, fröken?

Hamlet skrattar och alla männen skrattar också, råa skratt, rått, rått, rått.

Att ligga mellan benen på en flicka är det bästa jag vet.

Ofelias ögon bönfäller. Hon ser på Hamlet, ser på sin far. Som nickar.

Polonius nickar. Polonius bifaller det som sker, han samtycker till att hans dotter
kränks. Utan att protestera ser han på medan Hamlet drar ner henne på en
kudde, han protesterar inte ens när Hamlet faller på knä framför henne och
pressar ner ansiktet i hennes sköte.

Med huvudet mellan benen på en flicka, menar jag förstås.

Nu skrattar alla, både män och kvinnor. Gertrud kastar huvudet bakåt och flabbar som en bordellmamma. Claudius, Danmarks konung, vrålar av skratt.

Claudius. Under hans styre är Danmark inte längre ett kungarike. Danmark är ett horhus där Hamlet kan behandla min dotter som ett simpelt luder, utan att någon protesterar.

Inte ens jag.

Jag borde ha skrikit. Jag borde ha vrålat som ett djur, jag borde ha kastat mig över Hamlets kropp, jag skulle ha slitit bort honom, ut på golvet, knäckt hans näsa med min knutna näve. Jag skulle bankat hans huvud mot den hårda stenen så skallen spräcktes.

Gör det, sa rösten i mitt huvud, och det var min röst. Gör det nu, sa den. Hämnas på den man som har förstört din dotter och nu hånar henne för det.

Men inget händer. Det beslut jag tog har dunstat bort, jag har ingen egen vilja längre. Min hjärna är ett dimmigt landskap där inga tankar rör sig.

I salens hetta fryser jag, jag darrar av köld, av vanmakt.

Hamlet har makat sig till rätta med huvudet i Ofelias knä. En lakej räcker honom ett glas vin.

Han lyfter glaset mot Ofelias läppar. Hon vänder bort huvudet, men Hamlet ger sig inte. Han pressar glaset mot hennes slutna läppar så vinet rinner i en blodig ström över den vita klänningen.

Prins Hamlet är inte galen, det är jag säker på. Prins Hamlet hatar kvinnor. Han hatar sin mor, och genom alla kvinnor hatar han henne. Alla kvinnor hatar han, oskulderna och de befläckade, det är sak samma. Den han själv drog ned i träsket hatar han mest av alla.

(...)

Nyckeln rasslar i låset. En gång. Två. Steg över golvet. Ner för trappan, så försvinner de.

I mörkret ligger jag och lyssnar. Till tornurets midnattsslag. Till vaktens klackar mot vindbryggan.

Tornuret slår. Ett slag. Två.

Kanske har jag sovit. Kanske drömmer jag.

I drömmen vaknar jag. Jag är vaken när jag reser mig. Stolen står vid fönstret, den väntar på mig. Något utanför vill att jag ska se, men utanför är natten beslöjad, jag skymtar knappast vindbryggans konturer.

Ur vallgraven stiger dimman och tunnar ut mörkret. Nu är mörkret grått därute.

En likbår tonar fram ur det gråa, buren på axlarna av sex soldater.

Ingen präst. Inga rökelsekar. Inga baner, ingen vapensköld. Inga sörjande som följer båren. Kyrkklockorna är tysta.

Det är kanske min egen likbår jag ser. Det kanske är så det kommer att sluta.

Kanske drömmer jag. Men i drömmen är jag vaken. I drömmen finns det ingen sömn, i drömmen ska jag aldrig sova mer, i drömmen ska jag ligga vaken i all evighet och vänta.

Därute gryr dagen och jag tar emot den. Vaken.

Ljuset stiger upp ur vattnet som en väldig våg. Det är morgon.

(...)

Natten kommer krypande. Ännu en gång kommer natten krypande. Vinden har andats ut, dagen gömmer sitt huvud under täcket.

I skymningen en fågel. En sorgfågel. Hennes stämma är den psalmen man sjunger vid en grav.

Har du bestämt att jag ska dö, Polonius. Om du har träffat det beslutet så ber jag dig: gör det fort. Skicka hit bödeln med sitt svärd och låt honom hugga huvet av mig nu, medan fågeln sjunger. Eller be honom hänga mig i takbjälken men gör pinan kort.

(...)

Snubblar hon? Faller hon med vilje? Jag vet inte. Jag vet bara att hon flaxar som en fågel. Att luften fyller hennes kläder och att strömmen lyfter henne och hon flyter.

Strömmen för henne med sig, ingen kan stoppa den. Ingen kan hjälpa henne. Inte jag, inte någon annan.

Ofelia glider som en svan på strömmen i sin vita klänning, hon lyser som en svan mot det mörka vattnet. Hon lyser tills hon inte lyser mer.

Tills vattnet sluter sig om henne.

Kallt. Mörkt.

Ofelia är borta. Tiden stannar upp.

Är det sorg jag känner? Jag vet inte. Skam, ja. Förtvivlan. Men sorg? Människor sörjer för sin egen skull. De sörjer att de har förlorat någon, de sörjer ett tomrum, men det är inte det jag gör. Om jag sörjer över något sörjer jag det förspillda.

Jag sörjer över det liv hon aldrig fick. Jag sörjer det liv som andra använde för sina egna syften för att sedan kasta bort.

Snubblade hon? Föll hon med vilje? Det är för sent att grubbla över det, för sent att göra det gjorda ogjort.

Ofelia var förbrukad men inte av sig själv.

Hon kanske föll med vilje. På trots. Det enda valet som var kvar. Det enda valet som var hennes eget.

(Ljus ned. Ljus upp. Bländande sol. En sommardag.)

Laertes har kommit hem, kallad hit av rykten, driven av ilska. Nu vill han hämnas henne och sin far. Vad ska det tjäna till?

Min son vill hämnas. Min son vill slå ihjäl, min son vill döda. Jag säger nej. Jag säger, gör det inte. Hämnden är aldrig rak, den är ett tveeggat svärd som riktar sig lika mycket mot dig själv som mot ditt offer.

Hamlet ska dö, säger min son. Varför, säger jag. Hamlets död förändrar ingenting. En död för en annan, vart leder det oss? Till mera död. Hans död kommer att förfölja dig som om en del av dig hade dött med honom.

Så tänkte jag själv, Laertes. Genomborrar jag Hamlets hjärta är jag fri. Så tänkte jag. Nu vet jag att jag tog fel.

Ofelia ligger i sin grav. Det kan inget ändra på.

Man lade henne i en grav och jag var inte där.

En självspilling har förverkat sin rätt till ritualet, sa prästen. Jag protesterade men präster lyssnar inte på en sådan som jag. Präster talar inte om nåd de talar om avskräckande exempel.

För den som bryter mot kyrkans lag finns ingen nåd.

Vem är nåden då till för, frågade jag. Jag fick inget svar.

Ofelias lilla kropp lades i graven. Men när det skedde satt jag redan på hästen, Claudius höll sitt löfte.

Nu är jag här. I säkerhet.

Hovet är långt borta. Det är en skuggbild, spillror av en dröm. Ofelia är ett minne av ett liv som aldrig levdes.

Laertes har jag tagit farväl av en gång för alla.

I denna stund fäktas prins Hamlet mot min son.

Vem som än vinner kampen förlorar den.